

ADRODDIAD BLYNYDDOL YR ARWEINYDD 2016

RHAGAIR A CHYD-DESTUN ARIANNOL

Dyma fy nhrydydd adroddiad blynyddol fel Arweinydd ac rwyf am neidio i mewn yn syth i'r pwnc sydd yng nghefn fy meddwl yn ddyddiol - y gyllideb a sut y gallwn ddiogelu gwasanaethau.

Y prif fater sydd wedi bod yn gyson ers cychwyn ein taith ar y weinyddiaeth hon yn 2013 yw'r toriadau ariannol a'r her o ddod o hyd i arbedion flwyddyn ar ôl blwyddyn. Heb fynd i sôn am ansicrwydd Ad-drefnu Llywodraeth Leol yr her fwyaf sy'n ein hwynebu unwaith eto am o leiaf dair blynedd arall yw mwy o doriadau ariannol.

Er mwyn atgoffa pawb o raddfa'r toriadau, roedd ein setliad gan Lywodraeth Cymru ar ddechrau ein blwyddyn etholiad yn oddeutu £100,685 miliwn gan gynnwys grant cytundeb canlyniad, eleni roedd ein setliad yn £91,928m. Dros y tair blynedd diwethaf (yn cynnwys y flwyddyn ariannol hon tan ddiwedd mis Mawrth nesaf) byddwn wedi gorfod gwneud arbedion o oddeutu £14 miliwn. Er hyn i gyd rydym wedi gallu diogelu ein gwasanaethau rheng flaen a hyd yn oed buddsoddi mewn rhai sydd yn gweld twf fel Gwasanaethau Cymdeithasol.

Bu'r broses o osod y gyllideb ddiwethaf yn un dwys a welodd yr holl aelodau'n cyfrannu mewn pedwar gweithdy diwrnod llawn yn dilyn sesiynau adolygu gwasanaethau yn yr haf. Yn wreiddiol roeddem yn edrych am arbedion o dros £5 miliwn, er yr holl waith crafu pen dim ond £3.9 miliwn y daethom o hyd iddo. Yn ffodus roedd hyn yn ddigonol am y flwyddyn hon, ond gyda'r angen i ddod o hyd at efallai £9.7 miliwn dros y tair blynedd nesaf mae'n golygu bod penderfyniadau caled o'n blaenau.

Er nid yn ateb i bopeth mae pob Cyngor yn ymchwilio i ddulliau amgen o redeg gwasanaethau a bu gweithdy diweddar ar y pwnc yn amserol. Mae gwaith wedi bod yn mynd rhagddo efo is-grŵp o Gynghorau Tref a Chymuned sydd wedi bod yn rhoi mewnbwn i'n Polisi Partneriaeth ac yn helpu i ddatblygu teclyn partneriaeth fydd yn ein cynorthwyo i sefydlu partneriaethau efo Cynghorau Tref a Chymuned neu Fentrau Cymdeithasol. Un esiampl benodol o grŵp cymunedol yn rhedeg cyfleuster nad oedd yn bosib i ni ei redeg mwyach oedd allanoli cwrs golff Llangedfni i Bartneriaeth Tref Llangedfni. Mae'r math yma o drefniadau yn anorfod yn y dyfodol os ydym am i rai gwasanaethau barhau.

Fel y gwyddoch, mae gwaith wrthi'n cael ei wneud i edrych ar ffyrdd gwahanol o redeg ein hatyniadau treftadaeth ar hyn o bryd, yn ogystal â hyn mae'r Gwasanaeth Llyfrgell ac Ieuencid hefyd yn edrych ar ffyrdd gwahanol o redeg eu gwasanaethau. Wrth ymgynghori yn eang a chynnig ystod o opsiynau sy'n boddhau'r defnyddwyr fe ddylem fedru diogelu'r gwasanaethau pwysig yma. Ychydig o esiamplau ydi'r rhain o beth sydd yn ein hwynebu.

Un o brif newidiadau'r flwyddyn ddiwethaf oedd ailstrwythuro'r Uwch Dîm Arweinyddiaeth i lawr o 5 i 3. Fe gychwynnodd Dr Gwynne Jones yn ei swydd fel Prif Weithredwr fis Mehefin diwethaf ac fe ddilynodd y Prif Weithredwyr Cynorthwyol, Dr Caroline Turner a Mrs Annwen Morgan ar ddiwedd flwyddyn diwethaf. Mae Caroline yn gyfrifol am fusnes mewnol y Cyngor (ac wedi ei dynodi'n Gyfarwyddwr y Gwasanaethau Cymdeithasol) tra bod Annwen yn gyfrifol am ein gwaith partneriaethol. Er nad oes rhaid i mi atgoffa'r Aelodau bod yr ailstrwythuro wedi dod ag arbedion sylweddol i ni mae'n bwysig nodi hynny fel bod y cyhoedd sy'n darllen yr adroddiad hwn yn ymwybodol ein bod yn gwneud arbedion ar bob lefel o reolaeth y Cyngor.

CYNLLUN CORFFORAETHOL

Yn y rhan hwn o'r adroddiad byddaf yn rhoi braslun o'r cynnydd sydd wedi'i wneud ar y gwaith sy'n rhan o'n Cynllun Corfforaethol. Cynllun gwella tymor hir yw hwn, a'i nod yw gyrru rhaglen o welliant parhaol a datblygiadau strategol fydd yn gwella perfformiad ac effeithlonrwydd y Cyngor.

Cyn sôn am y Cynllun Corfforaethol mae hi'n bwysig nodi'r gwaith dydd i ddydd y mae'r Cyngor yn ei gwblhau. Un o'r sylwadau mwyaf cyffredin dwi'n ei glywed wrth drafod arbedion a sut mae modd diogelu'n gwasanaethau rheng flaen yw 'be da ni'n gael am ein treth Cyngor' – mae'r Cyngor yn addysgu tua 10,000 o ddisgyblion mewn 48 ysgol gynradd a 5 ysgol uwchradd, yn rhedeg gwasanaeth Llyfrgelloedd, diwylliant ac ieuencid, yn edrych ar ôl ein hoedolion a phlant bregus, yn rhedeg chwe cartref preswyl, cynnal a chadw ffyrdd a llwybrau'r Sir, hel gwastraff a gwastraff ailgylchu domestig, rhedeg Gwasanaeth Tai, darparu Gwasanaeth Cynllunio a thrwyddedu, diogelu'r cyhoedd trwy baratoi gwasanaethau safonau masnach ac iechyd yr amgylchedd, yn gweinyddu taliadau budd-dal, yn gwneud gwaith datblygu'r economi a hybu twristiaeth, rhedeg pedair canolfan hamdden ac yn rheoli asedau morwrol.

Isod ceir penawdau'r Cynllun Corfforaethol a'r cynnydd sydd wedi'i wneud arnynt hyd yn hyn, nid wyf yn bwriadu mynd trwy bob is-flaenoriaeth -

Trawsnewid Gofal Cymdeithasol i Oedolion Hŷn

Yn ddiweddar arwyddwyd cytundeb efo Cymdeithas Dai Pennaf i adeiladu cartrefi Gofal Ychwanegol yn Llangefni. Mae bwriad hefyd i adeiladu cartrefi gofal ychwanegol yng ngogledd a de-ddwyrain yr ynys. Er bod cynnydd yn y maes efo'r cynllun yn Llangefni ar fin cychwyn mae dod o hyd i safleoedd a phartneriaid wedi bod yn broblemus yn yr ardaloedd eraill. Mae'r gwaith hwn dal yn mynd yn ei flaen ac fe ddylid adolygu'r flaenoriaeth hon wrth ddatblygu ein Cynllun Corfforaethol nesaf.

Mae'r gwaith o wella ystod ac argaeledd gwasanaethau yn y gymuned ar gyfer pobl hŷn yn dod yn ei flaen yn dda. Mae ein canolfannau heneiddio'n dda wedi'u sefydlu a'r prosiect Lleisiau Lleol yn ardal Seiriol yn dwyn ffrwyth.

Ar hyn o bryd mae 37 o safleoedd yn cynnig gwahanol safleoedd i oedolion gymdeithasu a chefnogi ei gilydd. Mae'r rhain yn cynnwys cynlluniau tro da, grwpiau dros 50, prosiectau atal codwm, caffis cofio a chanolfannau heneiddio'n dda.

Mae'r ddarpariaeth gofal cartref mewnol wedi symud i ganolbwyntio ar ail-alluogi i helpu pobl i wella ar ôl dod adref o'r ysbyty neu gyfnodau o waeledd, y bwriad yw iddynt adfer eu hannibyniaeth ac aros yn eu cartrefi cyhyd ag y bo modd. Mae hyn yn unol â'r dyhead yn y cynllun.

Mae'r nod o gydweithio'n agosach efo'r gwasanaeth iechyd yn datblygu'n raddol. Mae nyrsys wedi eu lleoli yma ym mhencadlys y Cyngor a gweithwyr cymdeithasol wedi eu lleoli allan yn y maes mewn canolfannau iechyd. Yn ogystal â hyn mae'r adran wedi gweithio yn agos efo'r bwrdd iechyd i ddatblygu'r model MEC neu ofal uwch Môn i gadw pobl fregus allan o'r ysbyty.

Adfywio ein Cymunedau a Datblygu'r Economi

Mae'r nod o gymryd ein cyfrifoldebau cynllunio o ddifrif i hybu datblygiadau mawr yn profi'n effeithiol, ochr yn ochr â'r nod hwn mae gwaith y prosiect Ynys Ynni i hybu'r ynys fel canolfan datblygu ynni yn aeddfedu efo nifer o ddatblygiadau sylweddol yn prysur ddod yn realiti.

Mae Wylfa Newydd yn agosáu, mae ymgynghoriad anffurfiol cyn PAC 2 newydd orffen a disgwylir ceisiadau cynllunio ar gyfer y gwaith o glirio'r safle a gwneud gwelliannau i'r A5025 o'r Fali i'r safle erbyn diwedd y flwyddyn. Bydd yr ymgynghoriad ffurfiol olaf (PAC 2) yn cychwyn ym mis Gorffennaf gyda'r bwriad wedyn o gyflwyno'r ceisiadau am ddatblygiadau safleoedd cyswllt y flwyddyn nesaf yn ogystal â chyflwyno'r cais am yr orsaf ei hun i'r Adran Ynni a Newid Hinsawdd erbyn mis Chwefror 2017. Mae swyddfeydd Horizon ar y safle wedi ehangu'n ddiweddar gyda 150 o weithwyr yno ac 20 prentis newydd gael eu cymryd ymlaen.

Yn gysylltiedig â phrosiect Wylfa Newydd mae datblygiad Land and Lakes. Mae'r cais cynllunio hwn am barc gwyliau a llety gweithwyr i Wylfa Newydd a'r cytundeb 106 sydd ynghlwm â fo rŵan wedi'i gwblhau. Mae'r cwmni wrthi'n negodi telerau efo Horizon ar hyn o bryd. Dyma esiampl o brosiect Ynys Ynni yn dad-risgio ac yn cynorthwyo.

Er mai Wylfa yw sylfaen y prosiect Ynys Ynni mae tri phrosiect ynni sylweddol ar y gweill hefyd. Mae cwmni Orthios wedi denu buddsoddiad gan gwmni Sino-Fortone o Tsieina i adeiladu pwerdy a parc-eco cynhyrchu bwyd ar hen safle Alwminiwm Môn. Maent wedi cyflogi 12 gweithiwr hyd yma ac yn bwriadu cychwyn adeiladu yn 2017. Pan fydd yn weithredol bydd yn cyflogi rhwng 500 a 600 o weithwyr.

Mae'r astudiaethau ar gyflymder y llanw i'r gorllewin o Gaergybi yn dangos bod y lleoliad ymysg y goreuon ym Mhrydain i osod tyrbeini creu trydan drwy

ddefnyddio rhediad y llanw. Mae dau brosiect wedi eu sefydlu i fanteisio ar hyn. Mae cwmni Minesto o Sweden yn bwriadu gosod tyrbeini arloesol yn y parth mwyaf gorllewinol. Maent wedi dechrau cyflogi gweithwyr a sefydlu swyddfa yng Nghaergybi. Os bydd y fenter hon yn llwyddiannus ei bwriad yw adeiladu'r tyrbeini ar Ynys Môn. Mae'r prosiect wedi denu £9.5 miliwn o gymorth gan Lywodraeth Cymru.

Yr ail brosiect sy'n bwriadu sefydlu 7 parth i dreialu tyrbeini gan wahanol gwmnïau rhyngwladol yw Morlais. Menter Môn sydd wedi sefydlu'r prosiect. Ar hyn o bryd mae'r prosiect yn gweithio ar gynyddu'r buddsoddiad i osod cysylltiad trydan i'r parth. Mae potensial enfawr i'r ddau brosiect yma osod Ynys Môn ar y map fel canolfan ragoriaeth ar gyfer creu ynni drwy ddefnyddio'r llanw.

Un o'r nodau o dan y pennawd hwn o'r cynllun corfforaethol yw adnewyddu cymunedol. Y prif brosiect o dan y pennawd hwn sydd wedi bod yn ofnadwy o lwyddiannus yw denu'r grant Lleoedd Llewyrchus o £7.9 miliwn i fuddsoddi yng Nghaergybi. I unrhyw un sy'n mynd i'r dref yn rheolaidd mae'r buddsoddiad yn hollol amlwg, mae'r gwaith ar y Stryd Fawr wedi gwella delwedd y stryd yn enfawr. Allbwn y prosiect yw 18 prosiect cyfalaf, 62 o fusnesau o faint bach a chanolig yn elwa trwy ennill cytundebau, 22 o gartrefi wedi'u gwella a 22 wedi eu hadeiladu o'r newydd, 6 cyfleuster cymunedol a hamdden wedi cael eu creu neu eu gwella a £13 miliwn o gyllid cyfatebol wedi'i sicrhau.

Yn olaf mae gwaith wedi cychwyn ar Barc Gwyddoniaeth y Brifysgol yn y Gaerwen. Pwrpas y Parc yw rhoi gofod i gwmnïau newydd fydd yn arloesi yn y meysydd ynni a thechnoleg. Drwy greu isadeiledd a ffatrioedd ar yr ynys bydd modd i ni elwa o'r cwmnïau a fydd yn ffynnu yn y parc os ydynt yn penderfynu sefydlu eu busnesau ar yr ynys.

Tîm Twristiaeth bach ofnadwy sydd gan yr Adran Datblygu'r Economi ond maent wedi gallu denu llawer o ddigwyddiadau cyffrous i sefydlu ar yr ynys yn ystod misoedd yr haf i ddenu a chadw twristiaid yma. Mae cwmni Always Aim High yn trefnu'r triathlon Sandman yn Llanddwyn a'r ras feicio Tour De Môn o amgylch yr Ynys. Yr haf diwethaf dechreuodd y Tour de Britain ym Miwmares.

Digwyddiadau eraill o bwys yw'r Wyl Fwyd ym Mhorthaethwy a Biwmares, mae'r rhain wedi tyfu y llynedd ac wedi ehangu i gynnal 'slams bwyd' o amgylch yr ynys. Mae'r gweithgareddau hyn yn hyrwyddo'r diwydiant bwyd sy'n datblygu yma ym Môn ac yn ddiweddar mae bwyty Dylans wedi cymryd dwy uned ym Mharc Cefni i baratoi cynnyrch maent am geisio ei farchnata mewn archfarchnadoedd a siopau.

Gwella Addysg, Sgiliau a Moderneiddio ein Hysgolion

Mae'r strategaeth moderneiddio ysgolion yn mynd yn ei flaen yn llwyddiannus, yng Nghaergybi mae'r gwaith o adeiladu'r ysgol gynradd newydd wedi cychwyn efo'r ffrâm i'r adeilad newydd yn ei le a'r hen adeilad wedi ei 'gytio'

ac yn cael ei addasu. Mae Pennaeth wedi'i benodi ac mae corff llywodraethwyr cysgodol yn ei le.

Yn Llanfaethlu mae safle newydd Ysgol Rhyd Y Llan wedi cael ei glirio a bydd y gwaith adeiladu yn cychwyn ddiwedd y mis. Eto, mae Pennaeth wedi'i phenodi a chorff cysgodol yn ei le.

Mae'r achos busnes terfynol i ysgol ardal ym mro Rhosyr yn cael ei gwblhau a safleoedd yn cael eu hystyried.

Mae'r gwaith i godi a chynnal safonau yn cael sylw gyda strategaeth i rwystro ysgolion rhag llithro categori wedi'i lunio ac ar waith. Rydym ni fel aelodau yn chwarae rhan yn y broses hon trwy'r panel codi safonau sy'n herio a dal yr ysgolion yn atebol.

Cynyddu ein Hopsiynau Tai a Lleihau Tlodi

Mae'r Cyngor, fel un sydd dal yn cynnal ei stoc tai ei hun, wedi prynu allan o'r cynllun cyfrif refeniw tai. Golyga hyn ein bod rŵan yn gallu adeiladu a phrynu tai i ychwanegu at ein stoc o dai rhent cymdeithasol. Dros y flwyddyn nesaf ein bwriad yw prynu 15 tŷ y gellir eu gosod a hefyd adeiladu 15 o'r newydd. Er mwyn cynnal y nifer o dai i ymateb i'r galw am dai rhent fforddiadwy mae'r Cyngor wedi penderfynu dod â'r cynllun hawl i brynu i ben. Yn ogystal â'r datblygiadau hyn mae cynllun blynyddol cyfalaf y cyfrif refeniw tai yn dal i wneud gwelliannau i godi safon ein stoc.

Mae prosiect i drawsnewid a moderneiddio'r uned cynnal a chadw tai yn dechrau dod i ben. Mae'r prosiect hwn wedi dod â'r costau cynnal i lawr a hefyd wedi gwella ein cefnogaeth i denantiaid.

Mae'r adran hefyd wedi gweithio yn agos efo'r cynllun VVP yng Nghaergybi i wella ac adeiladu tai.

Trawsnewid ein Darpariaeth Hamdden a Llyfrgelloedd

Mae'r gwaith o foderneiddio ein Canolfannau Hamdden wedi gweld cynnydd sylweddol. Bwriad y prosiect yw dod â'r buddsoddiad mae'r Cyngor yn ei ariannu i lawr 60%. Mae'r system bwcio gyfrifiadurol wedi cael ei diweddarau a'r system talu am aelodaeth drwy ddebyd uniongyrchol wedi codi incwm y canolfannau. Yng nghanolfan Caergybi mae buddsoddiad gan y Cyngor a'r cynllun VVP wedi ein galluogi i wella ansawdd yr adeilad. Mae buddsoddiad gan y Cyngor yn mynd i mewn i atgyweirio canolfannau Llangefni ac Amlwch hefyd. Mae'r adran wrthi'n moderneiddio delwedd y gwasanaeth a bydd brand MÔN Actif yn cael ei lansio'n fuan.

Mae'r gwaith o drawsnewid ein Llyfrgelloedd wedi cychwyn drwy ymgynghori â'r defnyddwyr a chynnal sesiynau agored mewn pedwar man yn y Sir. Mae gwaith manwl ar ddatblygu opsiynau yn digwydd ar hyn o bryd efo'r bwriad o

fynd allan i ymgynghori ar gynigion mwy manwl gyda hyn. Y bwriad yw dod â chynigion terfynol i sgrwtini ac wedyn i'r Pwyllgor Gwaith erbyn mis Hydref.

Canolbwyntio ar ein Cwsmeriaid, Dinasyddion a Bro a Thrawsnewid ein Technolegau Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)

Mae'r prosiect Gweithio'n Gallach yn chwarae rhan allweddol yn y blaenoriaethau yma. Bydd y gwaith o ailfodelu'r dderbynfa a gwneud addasiadau i'r prif adeilad i roi lle i staff sy'n symud o swyddfeydd tu allan i'r pencadlys yn cychwyn yn fuan. Rhoddwyd cytundebau'n ddiweddar i gwmnïau lleol. Mae'r costau'n rhatach na'r amcan brisiau gwreiddiol. Mae symudiadau adran wedi cychwyn o fewn y prif adeilad.

Pwrpas y dderbynfa newydd yw creu gofod siop un stop fydd yn gwella ansawdd gofal cwsmer efo'r bwriad o allu delio efo ceisiadau defnyddwyr gwasanaethau yn gynt.

Rhan o'r ymrwymiad i wella gofal cwsmer yw'r Siarter Gofal Cwsmer sydd wedi'i fabwysiadu. Mae hwn yn gasgliad o egwyddorion y disgwylir i'n staff eu dilyn i hyrwyddo arfer dda wrth wasanaethu ein cwsmeriaid.

Datblygiad arall yng ngofal cwsmer yw cyflwyniad AppMôn. Meddalwedd cyfrifiadurol i ffonau symudol yw hwn sy'n golygu y gall ein cwsmeriaid wneud cais am wasanaeth yn rhwyddach a chyflymach. Hwn yw'r ap dwyieithog cyntaf o'i fath.

Yn y maes technoleg gwybodaeth mae nifer fawr o ddatblygiadau a gwelliannau wedi digwydd ac yn dal i ddigwydd. Rhoddwyd isadeiledd 'serfiwr' newydd yn ei le efo storfa electronig newydd. Mae system Citrix sy'n gadael i'n gweithwyr weithio o unrhyw fan yn cael ei gyflwyno. Mae'r system Microsoft Lync wedi cael ei rhoi mewn lle. Rhedir canolfannau data modern ar isadeiledd o serfiwr rhith, mae'r gwaith hwn yn gweld cynnydd sylweddol. Rydym wedi creu arbedion mewn gwaith argraffu trwy osod dyfeisiau argraffu amlwrpas sy'n cael eu rhannu gan staff. Fel arfer mae cynllun gwaith o foderneiddio isadeiledd technoleg gwybodaeth fel hyn yn cymryd amser maith. Mae'r gwaith hwn i gyd wedi digwydd yn y flwyddyn ddiwethaf.

DATBLYGIADAU ERAILL

Ni ellir cynllunio am bob digwyddiad ac mae rhaid i'r Cyngor ddelio efo rhai pethau yn ei bwysau. Eleni rydym wrthi'n gwneud trefniadau i dderbyn dau deulu o ffoaduriaid o Syria ac yn ceisio dod o hyd i safleoedd i sipsiwn a theithwyr.

Ym mis Mehefin fe gynhaliwyd cyfarfod i groesawu'r Eisteddfod Genedlaethol i'r ynys yn 2017. Erbyn hyn mae pwyllgorau apêl lleol wedi'u sefydlu a £192,000 wedi ei hel at yr achos yn barod.

Yn olaf ar ddiwedd y flwyddyn fe ddaeth cynhyrchu trydan i ben yn Wylfa ar ôl 40 mlynedd. Fel y soniwyd eisoes rydym yn chwarae ein rhan yn natblygiad Wylfa Newydd.

Cymeraf y cyfle hwn i ddiolch i'r Prif Weithredwr, yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth, y Penaethiaid a holl staff y Cyngor am eu gwaith caled a'u hymroddiad dros y flwyddyn ddiwethaf. Diolch hefyd i'm cyd-aelodau am eich cefnogaeth.